

organisationen hver for sig havde.

Økonomisk organisering kan altså ikke betegnes som det sidste skrig på bjerget. Men den er en god indgangsvej til emnet og giver eksempler fra virkeligheden, som er tilpas nære for en dansker. Her er bidrag til en statsteori, som er virkelighedsnær. Det bør være en opgave for danske politologer i højere grad at tage forholdet mellem politik og økonomi op på teoretisk, men måske især empirisk plan. Det Samfundsvidenskabelige Forskningsråd har i 1984/85 forestået et udredningsarbejde med deltagelse af politologer og økonomer. Forhåbentlig kan et egentligt initiativ stables på benene i løbet af et års tid.

Hernes' ideer kan her være et af udgangspunkterne for dansk forskning.

Peter Bogason

Jørgen Vestergård Jacobsen og Poul Risager, *Det politiske system i Danmark. Konflikt eller harmoni?*, Herning: Systime, 1985, (3. udgave), 183 s., 84,00 kr.

Der er gennem de senere år kommet en række bøger om det danske politiske system, som først og fremmest retter sig mod gymnasiet og HF. Disse bøger afspejler især de emner, der er obligatorisk stof ved de pågældende eksaminer, og de repræsenterer forskellige forsøg på en pædagogisk formidling af samfundsvidenskabelige forskningsresultater. Disse forsøg må bestemt hilses velkommen, men det skal ikke skjules, at de også rummer en række problemer. Nogle af disse problemer blev forholdsvis skarpt trukket frem i debatten i det forrige nummer af dette tidsskrift. Den foreliggende bog giver anledning til at fortsætte denne debat.

Det store fortrin ved Vestergård Jacobsen og Risagers bog er, at den foruden at behandle de kravformulerende strukturer (partier, interesseorganisationer og græsrodsbevægelser) og de centrale og lokale institutioner (Folketinget, regeringen og forskellige kommunale institutioner) også forsøger at anlægge et helhedsperspektiv og dermed skabe en vis sammenhæng i tingene. Forfatterne forsøger at skabe et sådant overblik ved at anlægge en konfliktsynsvinkel på det politiske system. Den åbenhed, som bogens undertitel lægger op til, bliver der ikke så meget af, idet forfatterne allerede i forordet tilkendegiver, at det efter deres opfattelse er konflikten og ikke harmonien, der konstituerer vores politiske system. Harmoniopfattelsen må alene leve af nogle illustrerende bilag.

De to helhedsopfattelser præsenteres forholdsvis kortfattet (s. 7-14) med udgangspunkt i en meget bred definition af politik: "Politik defineres i denne bog som konflikter vedrørende fastsættelsen/fordelingen af materielle og immatrielle værdier/goder i samfundet" (s. 7). Denne definition minder jo påfaldende om de definitioner, der er formuleret af David Easton og Erik Rasmussen, men den er i forhold til disse forenklet ved at undgå besværlige udtryk som "den autoritative fordeling" og "med gyldighed for et samfund". En sådan forenkling i forhold til de gængse definitioner er vel forsvarlig ud fra en pædagogisk betragtning, men den medfører unægtelig en *meget* bred definition af, hvad politik er, og det er også problematisk, om den er hensigtsmæssig ud fra et fagligt synspunkt. Det er i hvert

organisationen hver for sig havde.

Økonomisk organisering kan altså ikke betegnes som det sidste skrig på bjerget. Men den er en god indgangsvej til emnet og giver eksempler fra virkeligheden, som er tilpas nære for en dansker. Her er bidrag til en statsteori, som er virkelighedsnær. Det bør være en opgave for danske politologer i højere grad at tage forholdet mellem politik og økonomi op på teoretisk, men måske især empirisk plan. Det Samfundsvidenskabelige Forskningsråd har i 1984/85 forestået et udredningsarbejde med deltagelse af politologer og økonomer. Forhåbentlig kan et egentligt initiativ stables på benene i løbet af et års tid.

Hernes' ideer kan her være et af udgangspunkterne for dansk forskning.

Peter Bogason

Jørgen Vestergård Jacobsen og Poul Risager, *Det politiske system i Danmark. Konflikt eller harmoni?*, Herning: Systime, 1985, (3. udgave), 183 s., 84,00 kr.

Der er gennem de senere år kommet en række bøger om det danske politiske system, som først og fremmest retter sig mod gymnasiet og HF. Disse bøger afspejler især de emner, der er obligatorisk stof ved de pågældende eksaminer, og de repræsenterer forskellige forsøg på en pædagogisk formidling af samfundsvidenskabelige forskningsresultater. Disse forsøg må bestemt hilses velkommen, men det skal ikke skjules, at de også rummer en række problemer. Nogle af disse problemer blev forholdsvis skarpt trukket frem i debatten i det forrige nummer af dette tidsskrift. Den foreliggende bog giver anledning til at fortsætte denne debat.

Det store fortrin ved Vestergård Jacobsen og Risagers bog er, at den foruden at behandle de kravformulerende strukturer (partier, interesseorganisationer og græsrodsbevægelser) og de centrale og lokale institutioner (Folketinget, regeringen og forskellige kommunale institutioner) også forsøger at anlægge et helhedsperspektiv og dermed skabe en vis sammenhæng i tingene. Forfatterne forsøger at skabe et sådant overblik ved at anlægge en konfliktsynsvinkel på det politiske system. Den åbenhed, som bogens undertitel lægger op til, bliver der ikke så meget af, idet forfatterne allerede i forordet tilkendegiver, at det efter deres opfattelse er konflikten og ikke harmonien, der konstituerer vores politiske system. Harmoniopfattelsen må alene leve af nogle illustrerende bilag.

De to helhedsopfattelser præsenteres forholdsvis kortfattet (s. 7-14) med udgangspunkt i en meget bred definition af politik: "Politik defineres i denne bog som konflikter vedrørende fastsættelsen/fordelingen af materielle og immatrielle værdier/goder i samfundet" (s. 7). Denne definition minder jo påfaldende om de definitioner, der er formuleret af David Easton og Erik Rasmussen, men den er i forhold til disse forenklet ved at undgå besværlige udtryk som "den autoritative fordeling" og "med gyldighed for et samfund". En sådan forenkling i forhold til de gængse definitioner er vel forsvarlig ud fra en pædagogisk betragtning, men den medfører unægtelig en meget bred definition af, hvad politik er, og det er også problematisk, om den er hensigtsmæssig ud fra et fagligt synspunkt. Det er i hvert

fald vanskelig at gennemskue, hvordan forfatterne straks efter er i stand til at sondre mellem en økonomisk og politisk værdifordeling.

Det største problem i forbindelse med de angivne samfundsopfattelser og forsøget på at anlægge en helhedsbetragtning ser jeg i den manglende forbindelse mellem disse helhedsbetragtninger og fremstillingen af de enkelte politiske strukturer og institutioner. På enkelte punkter søges konfliktopfattelsen anvendt i forbindelse med en beskrivelse af de centrale værdifordelinger i det danske samfund, for eksempel s. 87-91 hvor den materielle konfliktteoris begreber anvendes på grundloven og hovedaftalen, men udover dette står behandlingen af de politiske strukturer og institutioner uden megen forbindelse med konflikt/harmonibetragtningen.

Den manglende eller sparsomme formidling af stoffet bringer mig over til et andet problem. Bogen er angiveligt "en blanding af lærebogstekst, tekster, tabeller, opgaver mv., men med hovedvægten på lærebogsteksten" (s. 3). Denne karakteristik har jeg svært ved at tilslutte mig. Den egentlige lærebogstekst, som introducerer bogens problemstillinger, redegør for de anvendte begreber og metoder, diskuterer mulige fortolkninger, sammenfatter spredte oplysninger mv., fylder maksimalt lige så meget som tabeller, figurer, tekstudvalg, opgaver og andet illustrerende materiale. Da den egentlige lærebogstekst tilmed har en udpræget stikordsagtig karakter, efterlader bogen det indtryk, at der snarere er tale om en materialesamling med forbindende tekst.

Fordelen ved denne fremstillingsform er uden tvivl, at eleverne får noget materiale, der er relevant og formodentlig også velegnet for undervisningen i samfundsfag. Faren må derimod være, at tabeller og skematiske opstillinger kommer til at tale for sig selv, fordi forudsætningerne og fortolkningsmulighederne ikke klarlægges – en form for "crude empirism", som vi burde have lagt bag os. Denne fare kan yderligere forstærkes, når tabeller anvendes i en hel anden sammenhæng end den oprindelige (se for eksempel tabel 2.5., s. 36).

Bogen stiller med andre ord store krav til lærerens formidling af stoffet og til elevernes kritiske arbejde med det. Hvis tanken er, at eleverne selv – eventuelt hjulpet af deres lærer – skal kunne trække forbindelserne mellem de teoretiske helhedsbetragtninger og det konkrete materiale, forekommer der at være en modsætning mellem behovet for faglig forenkling og forventningen om elevernes evne til at kombinere abstrakte teorier med konkrete oplysninger.

Elevernes selvstændige arbejde vil formodentlig blive hæmmet af, at bogen bærer præg af at være et hastværksarbejde. Kildehenvisningerne er således højst ufuldstændige. Nogle gange forekommer de slet ikke (se for eksempel skema 2.2., s. 26, hvor en henvisning til Molin ville have været på sin plads), og andre gange er de misvisende (de talrige henvisninger til *Folkets veje i dansk politik* og *Dansk demokrati under forandring* klargør således sjældent, hvem der er forfatter til de enkelte "klip") eller direkte forkerte (for eksempel synes anmelderen ikke særlig godt om den måde hans navn staves på s. 38). I betragtning af, hvor meget bogen er præget af den form for politologi, som David Easton og Erik Rasmussen repræsenterer, er det også forbavsende, at der ikke findes en eneste henvisning til disse politologer.

Generelt rejser denne form for lærebog nogle ophavsretlige problemer. Lånene

fra bestemte publikationer er temmelig omfattende, og man må gå ud fra, at forfatternes tilladelse er indhentet i hvert enkelt tilfælde, og da navnlig når det direkte af det optrykte fremgår, at enhver form for gengivelse uden for dagspresse, radio og TV er forbudt (s. 121). På baggrund af bogens indhold virker formuleringen i kolofonen: "Fotografisk, mekanisk eller anden gengivelse eller mangfoldiggørelse af denne bog eller dele heraf er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret" ret besynderlig.

Der kunne rejses en række faglige indvendinger, for eksempel i forbindelse med bogens afsnit om demokratiets krise, men det tillader pladsen ikke. Til sidst skal det blot siges, at denne indføring i det danske politiske system beregnet på gymnasiet og HF langt fra er den dårligste, der findes på markedet. At den udkommer i 3. oplag tyder på, at den fungerer godt i undervisningen (dog holder man af en eller anden grund stadig fast ved folketingsvalget i 1979).

Palle Svensson

Anthony de Jasay, *The State*, Oxford: Basil Blackwell, 1985, 291 s., 17.50 £ hardback.

Denne bog er intelligent og provokerende. Den placerer sig, forekommer det mig, som det foreløbige endepunkt på en linje fra Hayek over Nosick, men genspiller ikke bare deres temaer. Hvis man kan lide at få anfægtet sine anskuelser og føle sig presset til at tage dem op til fornyet gennemtænkning, da er den frugtbar læsning. Er man derimod fast forankret i sine sandheder skal man, for sin sjælsros skyld, hellere lade den være.

Forfatteren er født i Ungarn 1925, kom til Østrig 1948 og videre til Australien, hvor han afsluttede sin universitetsuddannelse. 1955-62 havde han et research fellowship og et lectureship i økonomi i Oxford. Derefter gik han over i den internationale finansverden og trak sig tilbage i 1979. Han er britisk statsborger, men lever i Normandiet. Hans tidligere produktion omfatter en række afhandlinger i såre ansete økonomiske tidsskrifter. Men denne bog er fremfor alt et stykke politologi.

Som bogens titel lader formode er den en statsteori. Det er et gammelt interessefelt, som ikke-marxistiske politologer i mange årtier har ladet ligge, først og fremmest, tør man formode, fordi behavioralismens udgangspunkt var et stik modsat, men måske også fordi det blev oplevet som kompromitterende udtømt gennem den wilhelminske *Allgemeine Staatslehre* (som forfatteren dog ikke nævner og meget muligt ikke kender).

Og det er en statsteori som tager sit udgangspunkt i det spørgsmål: Hvad vilde du gøre hvis *du* var staten?, et spørgsmål som Jasay undrer sig over at politisk teori næsten er hørt op med at stille sig, i det mindste siden Machiavelli. Uden frygt og uden at ofre ord derpå sætter han sig ud over alle hævdivundne advarsler mod at reificere og endda personificere.

Tværtimod er Jasays bog et opgør med århundreders dominerende tendens til at